





وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
مؤسسه آموزش عالی غیر دولتی ادیب مازندران

پایان نامه کارشناسی ارشد در رشته حقوق گرایش جزا

موضوع:

آثار تغییر جنسیت در حقوق کیفری ایران

استاد راهنما:

دکتر: ابوالحسن شاکری

استاد مشاور:

دکتر: ابوالحسن شاکری

نام دانشجو:

زینب روانبخش

شهریور ۱۳۹۹



وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
موسسه آموزش عالی شهید بهشتی ادیب مازندران

تأییدیه دفاع از پایان نامه - کارشناسی ارشد
گروه: فقه و حقوق جزا

با یاری از خداوند متعال جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد آقای/خانم زینب روان بخش دانشجوی رشته فقه و حقوق جزا با عنوان تغییر جنسیت در حقوق کیفری ایران تاریخ ۹۹/۶/۱۵ با حضور هیأت داوران برگزار شد و با نمره ۱۶ و درجه ۱ به تصویب رسید.

نام و نام خانوادگی	مرتبه علمی	عضو هیئت علمی	سمت	امضا
دکتر ابوالحسن شکاری	استاد	دانشگاه مازندران	استاد راهنما	
دکتر محمود شریعتیان	استادیار	استادمדعو	استاد داور	
دکتر عادل علیپور	استادیار	استادمدعو	استاد داور	

ارائه مقاله توسط دانشجو بلی خیر ✓

نمره حاصل از ارزشیابی مقاله/مقالات دانشجو برابر ضوابط..... محاسبه و نمره نهایی دفاع از پایان نامه (مجموع نمره دفاع و مقاله) با درجه..... و با عدد..... با حروف..... تعیین گردید.

واحد تحصیلات تکمیلی شهید بهشتی ادیب مازندران
موسسه آموزش عالی شهید بهشتی ادیب مازندران



وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
موسسه امام خمینی (ره) دبیران ادب فرزندان

«بسمه تعالی»

«تمهید نامه اصالت رساله یا پایان نامه»

اینجناب **مهندس روان بیضی**

دانش آموخته دوره کارشناسی ارشد رشته **فلسفه و معنویت**، بزادرتاریخ **۱۳۹۵/۴/۲۹** از
پایان نامه خود که تحت عنوان **«...بسیار بعین...بسیار...در معنویت کبیری ایران با حضور**
هیأت داوری برگزار شد و کسب نمره ۱۰/۲/۵۰ او با درجه **خیوب...** اخذ نموده ام
بدین وسیله متعهد می شوم:

- ۱) این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجناب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست مربوط ذکر و درج کرده ام.
- ۲) این پایان نامه / قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.
- ۳) چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هر گونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشند از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را احد سبیه
- ۴) چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را می پذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجناب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی **مهندس روان بیضی**

تاریخ و امضاء **۱۳۹۹/۴/۱۵**

تقدیم به:

پدر بزرگوام

که همواره با سکوت و نگاه نافذش بر خطاهایم چشم پوشید.

مادر دلسوزم

که یاد خدا را همواره، همراه و همسفر من ساخت

و

همسر مهربانم

که همراه و پشتیبانم هست.

فرزندانم

که مایه امید و دستمایه زندگیم هستند.

سپاسگزاری

پروردگارا

سپاس می‌گزارم که بر من منت نهادی و خلعت تحصیل پوشاندی

از درگاه لطف خواستارم، که به اندیشه‌ام پاکی و به بازوانم توان، در قلبم ایمان و به راهم استواری بخشی تا
غمگسار بندگانت باشم.

با سپاس فراوان از استاد گرانمایه و بزرگوام

جناب آقای دکتر شاکری

که در نهایت فروتنی مرا در گردآوری این مجموعه یاری نمودند. به لطف الهی، زندگی‌شان سبز و توفیقشان
روزافزون باد.

علائم اختصاری

ج	جلد	
چ	چاپ	
ش	ش	
ص	ص	
ق.م.ا	قانون مجازات اسلامی	۱۳۹۲
ق.م.ا	قانون مجازات اسلامی	۱۳۷۵

چکیده

در عصر حاضر مسأله‌ی تغییر جنسیت از لحاظ حقوقی اهمیت فراوانی دارد. با توجه به این که قانون‌گذار در این مورد صریحاً حکمی اتخاذ نکرده است و با سکوت قانون‌گذار مواجه هستیم این چالش وجود دارد که در صورت مواجه شدن با این موضوعات چگونه می‌توان در صدد پاسخگویی به آنان برآمد.

در این مقاله با استناد به منابع معتبر اسلامی و اصول حاکم حقوق کیفری با روش تحلیلی و توصیفی به مشروعیت تغییر جنسیت و آثار حقوقی کیفری آن پرداخته شده و همچنین آثار تغییر جنسیت بر نظم حقوق کیفری کنونی ایران مورد موشکافی قرار داده شده.

یافته‌های این پژوهش با بررسی فقهی و حقوقی موضوع به این نتیجه رهنمون شده که آنچه مهم است جنسیت جانی و مجنی‌علیه در زمان ارتکاب جرم بوده هر چند جنسیت وی بعد از ارتکاب جرم تغییر یابد. همچنین تغییر جنسیت قبل از صدور حکم و بعد از صدور حکم را مورد کنکاش قرار داده و آثار این مسئله بر شهادت و قضاوت مورد بررسی قرار گرفت. تغییر جنسیت در امور کیفری با توجه به اصل تفسیر به نفع متهم و تفسیر مضیق قوانین کیفری در هر موضوعی که شک در جنسیت متهم وجود داشته باشد قوانین کیفری به کمک متهم می‌آیند و جنسیتی را اتخاذ می‌کنند که مسئولیت کیفری را متوجه وی نکند و همچنین با تغییر جنسیت از مرد به زن، زن فعلی داخل در احکام زنان خواهد بود و همین‌طور زن بعد از تغییر جنسیت به مرد. اصل بر این است که در صورت ارتکاب جرم، تابع آثار و احکام جنسیت جدید خواهد بود. در نوشتار حاضر مسأله‌ی تغییر جنسیت، اثر آن بر حقوق کیفری و همچنین مسئولیت کیفری افرادی که تغییر جنسیت می‌دهند مورد بررسی قرار می‌گیرد.

کلیدواژه: تغییر جنسیت، حقوق کیفری، افراد دو جنسی، خنثی، مسئولیت کیفری

فهرست مطالب

چکیده.....	۸
مقدمه.....	۱۲
الف- بیان مسئله.....	۱۳
ب- اهداف تحقیق.....	۱۶
پ- سؤالات تحقیق.....	۱۶
ت- فرضیه های تحقیق.....	۱۶
ج- ضرورت و اهمیت تحقیق.....	۱۶
چ- پیشینه تحقیق.....	۱۸
ح- روش تحقیق.....	۲۰
خ- ساختار تحقیق.....	۲۰
فصل اول: کلیات تحقیق.....	۲۲
۱-۱- مفهوم شناسی.....	۲۲
۱-۱-۱- مفهوم جنسیت.....	۲۲
۱-۱-۲- تغییر جنسیت.....	۲۴
۱-۱-۳- انواع تغییر جنسیت.....	۲۶
۱-۲- تاریخچه تغییر جنسیت.....	۲۹
۱-۲-۱- تاریخچه تغییر جنسیت در ایران قبل از انقلاب اسلامی.....	۲۹
۱-۲-۲- تاریخچه تغییر جنسیت در ایران بعد از انقلاب اسلامی.....	۳۰
۱-۳- آثار تکلیفی و وضعی تغییر جنسیت در حقوق موضوعه ایران.....	۳۰
۱-۳-۱- اثر تکلیفی تغییر جنسیت.....	۳۰
۱-۳-۲- اثر وضعی تغییر جنسیت.....	۳۱

۳۳	۱-۳-۲-۱- تغییر جنسیت و مسأله بقای ازدواج.....
۳۴	۱-۳-۲-۲- تغییر جنسیت و مسأله مهریه.....
۳۵	۱-۳-۲-۳- تغییر جنسیت و مسأله عده.....
۳۵	۱-۳-۲-۴- تغییر جنسیت و ولایت بر فرزندان.....
۳۷	۱-۳-۲-۵- تغییر جنسیت و وضعیت ارث.....
۳۹	فصل دوم: تغییر جنسیت در حقوق ماهوی کیفری ایران.....
۳۹	۲-۱- تغییر جنسیت بعد از ارتکاب جرم حق الهی.....
۴۰	۲-۱-۱- مفهوم جرائم حق الهی.....
۴۲	۲-۱-۲- تغییر جنسیت مرتکب.....
۵۲	۲-۱-۳- تغییر جنسیت بزه دیده.....
۵۳	۲-۲- تغییر جنسیت بعد از ارتکاب جرم حق الناسی.....
۵۳	۲-۲-۱- مفهوم جرائم حق الناس.....
۵۴	۲-۲-۲- تغییر جنسیت مرتکب.....
۵۸	۲-۲-۳- تغییر جنسیت بزه دیده.....
۶۲	۲-۳- آثار تغییر جنسیت در حقوق کیفری.....
۶۳	۲-۳-۱- تغییر جنسیت و تأثیر آن در تعزیرات.....
۶۴	۲-۳-۲- تغییر جنسیت و تأثیر آن به دیات.....
۶۷	۲-۳-۳- تغییر جنسیت و تأثیر آن در جرائم مستوجب قصاص.....
۷۲	۲-۳-۴- تغییر جنسیت و تأثیر آن در حدود.....
۷۸	فصل سوم: تغییر جنسیت در حقوق شکلی کیفری ایران.....
۷۸	۳-۱- تأثیر تغییر جنسیت در قسامه.....
۸۰	۳-۲- تأثیر تغییر جنسیت در سوگند.....

۳-۳- تأثیر تغییر جنسیت قاضی.....	۸۱
۳-۳-۱- اثر تغییر جنسیت قاضی دادسرا.....	۸۳
۳-۳-۲- اثر تغییر جنسیت قاضی دادگاه.....	۸۴
۳-۳-۳- اثر تغییر جنسیت قبل از صدور حکم.....	۸۵
۳-۳-۴- اثر تغییر جنسیت بعد از صدور حکم.....	۸۷
۳-۴- اثر تغییر جنسیت شاهد.....	۸۸
۳-۴-۱- تغییر جنسیت شاهد قبل از ادای شهادت.....	۹۰
۳-۴-۲- تغییر جنسیت شاهد پس از ادای شهادت.....	۹۳
۳-۵- مستندات حقوقی تغییر جنسیت در ایران.....	۹۵
نتیجه گیری.....	۹۸
پیشنهادها.....	۱۰۱
منابع.....	۱۰۳

امروزه مسأله تغییر جنسیت از مسائل بسیار مهم و پیچیده‌ای است که در جوامع مسلمان و غیر مسلمان مطرح می‌گردد. تغییر جنسیت مسأله‌ای است که در میان مردم پذیرفته نشده است و با آن به طور مناسب برخورد نمی‌شود. تغییر جنسیت همچون مسائل دیگر که در جوامع اتفاق می‌افتد، در حال وقوع است ولی پذیرش جنسیت جدید افراد تغییر جنسیت داده در جامعه ایران بسیار سخت و گاهی ناممکن است. به خاطر همین مسئله برای این افراد در جامعه مشکلات بسیاری ایجاد می‌گردد. اغلب بعد از مدتی سرخورده می‌گردند و دست به خودکشی یا طرد جامعه می‌زنند. در قوانین جاریه کشور نیز راجع به این مسئله مواردی ایجاد نشده و رویه خاصی در این مورد ایجاد نگردیده است. بعد از تغییر جنسیت مسائل بسیاری برای این افراد ایجاد می‌شود از جمله مسائل مربوط به ازدواج، ارث، سرپرستی، ... که بایستی بررسی شود و رویه خاصی برای آنها ایجاد گردد.

بررسی تغییر جنسیت نه تنها از دید پزشکی بلکه از لحاظ مباحث حقوقی حائز اهمیت فراوانی می‌باشد. اگرچه در گذشته این مباحث کم و بیش وجود داشته ولی اکنون با پیشرفت تکنولوژی و علم پزشکی، ابعاد جدیدتری فراروی ما گشوده شده است و در نتیجه آن ده‌ها موضوع جدید ایجاد شده که نیاز است در فقه و حقوق برای آن‌ها جواب‌هایی بیان گردد.

در کشورهای مذهبی مثل ایران هنوز در بین مردم و همچنین وضع‌کنندگان قانون مسئله تغییر جنسیت به صورت کامل حل نشده است. نگاه مردم نسبت به چنین افرادی ترحم‌آمیز و گزنده است و چنین افرادی را اینطور می‌پندارند که همیشه دارای اختلالات روانی هستند. کسانی که قانون وضع می‌کنند نیز هنوز قانون خاص را در مورد این‌گونه افراد تصویب نکرده‌اند گویی این افراد جزئی از این جامعه نیستند و این خلاء قانونی همچنان ادامه دارد.

در ایران اولین قشر و گروهی که به این مسئله یعنی تغییر جنسیت توجه نموده‌اند فقها بوده‌اند. مسأله تغییر جنسیت در میان فقهای اهل سنت پذیرفته نشده و اینان با این عمل مخالفند و تنها فقهای شیعه آن را پذیرفته‌اند. در میان تاریخچه فقهی اهمیت موضوع تغییر جنسیت باید گفت: اولین شخصی در میان عالمان

مسلمان و مسیحی که در باب مقوله تغییر جنسیت وارد شده و آن را مورد ارزیابی قرار دادن بنیان‌گذار انقلاب اسلامی ایران بودند که در سال ۱۳۴۳ شمسی در تحریریه‌ی وسیله‌ی مباحث جدیدی از جمله بحث تغییر جنسیت را مطرح کردند.

در غرب امروزه تمام کشورهای عضو اتحادیه اروپا غیر از سه کشور و پنجاه ایالت از پنجاه و دو ایالت آمریکا تغییر جنسیت را قانونی اعلام کرده‌اند و در مورد آن مقررات خاصی، اعم از قانونی و قضایی، وضع کرده‌اند. بنابراین، موضوع تغییر جنسیت در کشورهای غربی از لحاظ علم پزشکی امری مسلم است و از لحاظ حقوقی نیز مقرراتی در این باره وضع شده است که سیر تکاملی خود را طی می‌نماید. (باریکو، ۱۳۸۲: ۶۵)

در ادامه باید به این نکته اشاره کنم که ایران یکی از کشورهای پیشرو در عرصه صدور جواز انجام عمل جراحی تغییر جنسیت در جهان است و با توجه به این که همجنس‌گرایی جرم است، افراد مبتلا به این اختلال نمی‌توانند با جسمی ناهماهنگ با هویت‌شان، براساس آنچه که روحشان اقتضا می‌کند شریک زندگی خود را انتخاب کنند.

حتی افراد مبتلا از دیگر کشورهای منطقه نظیر عربستان و عراق برای انجام عمل جراحی به ایران سفر می‌کنند. زیرا در کشورهای دیگر منطقه، تغییر جنسیت مجاز نبوده و عمل جراحی مربوطه انجام نمی‌شود. این در حالی است که در جوامع غربی و آمریکا نیز با توجه به عدم منع قانون همجنس‌گرایی، افراد اصرار چندانی به غییر جسم خود و تحمل درد طاقت فرسای ناشی از عمل جراحی را ندارند و نهایتاً اقدام به هورمون درمانی می‌کنند.

الف - بیان مسأله

مسأله تغییر جنسیت از مسائل بسیار مهم است که امروزه در دنیا مطرح می‌گردد و گاه ممکن است به دلیل بعضی از باورها و عقاید پذیرفته شود و با آن به طور مناسب برخورد نشود.

پیشرفت علم و تکنولوژی هر روز باعث پیدایش پدیده‌های جدید می‌شود. این موضوع مسائل جدید حقوقی را نیز به دنبال دارد. تغییر جنسیت یکی از این مسائل است که از این قاعده مستثنی نیست. امروزه پزشکان می‌توانند جنسیت بعضی از اشخاص را تغییر دهند و علائم و ممیزی جنسیتی را از شخصی برداشته و علائم

و نشانه‌های جنسیت مخالف را در او قرار دهند. با توجه به اهمیت موضوع و نقشی که جنسیت و حقوق مترتب بر آن در زندگی اجتماعی بشر دارد و همچنین از لحاظ اجتماعی در حفظ آن دقت باید نمود. بنابراین با توجه به نقش مهمی که جنسیت در زندگی شخصی و اجتماعی بشر دارد و با عنایت به حقوقی که به هریک از دو جنسیت مذکر و مؤنث تعلق می‌گیرد ضروری است که موضوع تغییر جنسیت از لحاظ حقوقی مورد بررسی قرار گیرد.

امروزه در حقوق بسیاری از کشورهای جهان درباره شرایط و پیامدهای حقوقی این موضوع مقررات و قوانین خاصی وضع شده است ولی در حقوق ایران در این باره تاکنون مقررات خاصی وضع نشده. (باریکو، ۱۳۸۲:

۶۴)

یکی از مسائلی که در این قسمت نیاز به بیان دارد این است که در کشور ایران مسئله تغییر جنسیت چندان در بین مردم و همچنین قانون‌گذاران حل نشده و اغلب آن را پنهان می‌دارند و به شکل مطلوب آن نرسیده است. نگاه مردم نسبت به این افراد عجیب و سؤال‌برانگیز است و این افراد را جدای از خود می‌دانند و قانون‌گذاران ما نیز در این مورد جزئی است. گذشته از نبودن قوانین مختص به این افراد گاه به آنان با نگاهی مجرمانه برخورد می‌شود به خصوص بیشتر از طرف مردمی که اطلاع کمتری از این افراد و مشکلاتشان دارند و همین امر می‌تواند به عنوان مسأله‌ای دیگر مطرح شود که آیا عمل تغییر جنسیت یا افرادی که دچار اختلال جنسیتی هستند مجرمند یا عمل آن‌ها مجرمانه است.

که در این زمینه می‌توان اشاره کرد که طبق اصل قانونی بودن جرایم و مجازات‌ها، تمامی افعال مباح و مشروع هستند مگر اینکه قانون‌گذار آن اعمال را جرم دانسته و با مجازات روبرو سازد. حداقل بین رفتار مشروع و نامشروع برعهده قانون‌گذار است و قاضی کیفری بدون وجود قانون لازم الاجرا نمی‌تواند عملی را جرم تلقی و مرتکب آن را مجازات کند، حتی مقنن نیز حق ندارد اعمال گذشته افراد را مشمول عنوان مجرمانه‌ای که در قانون جدید مطرح شده است، قرار دهد. حال سؤالی که مطرح می‌شود این است که آیا

تغییر جنسیت با احراز

شرایط، جرم است یا نه؟ در پاسخ به این پرسش باید گفت که به موجب ماده ۲ قانون مجازات اسلامی: «هر رفتاری اعم از فعل یا ترک فعل که در قانون برای آن مجازات تعیین شده است جرم محسوب می‌شود». این ماده، بیان کننده اصل قانونی بودن جرایم و مجازات‌هاست. (فاطمه عظیمی، ۱۳۹۷: ۳۶)

در کشورمان ایران قوانین برگرفته از فقه می‌باشد و هرگاه دیدگاه فقیهان اسلامی در مسأله‌ای مورد توجه قرار گیرد در دیدگاه قوانین موضوعه ایران نیز بیان می‌گردد. پس بنابراین دیدگاه فقها در مسأله تغییر جنسیت حائز اهمیت فراوانی است.

جمع کثیری از فقها از جمله محمدفاضل لنکرانی، سیدعلی سیستانی، لطف الله صافی گلپایگانی، حسینعلی منتظری، ناصر مکارم شیرازی، سیدعبدالکریم موسوی اردبیلی و ... فتوا به جواز تغییر جنسیت داده‌اند. (محمد مهدی کریمی‌نیا، ۱۳۸۹: ۲۲۷)

برخی از مراجع معاصر فتوا به حرمت آن داده‌اند، مانند شیخ محمدعلی اراکی، سیدمحمد رضا گلپایگانی، سیدابوالقاسم خویی، شیخ محمدتقی بهجت، شیخ جواد تبریزی، حسین نوری همدانی و محمد مهدی کریمی نیا، ۱۳۸۹: ۲۳۵

بیشتر فقهایی که فتوا به جواز تغییر جنسیت داده‌اند، مانند فاضل لنکرانی، سیستانی، خامنه‌ای، مکارم شیرازی، منتظری، مومن و صانعی تصریح کرده‌اند که اگر عمل جراحی تغییر جنسیت مستلزم ارتکاب محرّماتی مانند رؤیت و لمس آلت تناسلی بیمار شود در این صورت این عمل فقط در فرض ضرورت جایز خواهد بود در غیر مزمّن ضرورت حرام می‌باشد. (محمد مهدی کریمی‌نیا، ۱۳۸۹، ۲۳۷)

روشن است که سایر فقها، نیز بر همین عقیده هستند هر چند به آن تصریح نکرده باشند.

در هر حال مسأله‌ی تغییر جنسیت از موضوعات بسیار گسترده و چندجانبه که ارایه تحقیقی جامع در مورد

۴- محمد مهدی کریمی نیا، ۱۳۸۹: ۲۳۷

تمام زوایای آن امری دشوار به نظر می‌رسد. ارتباط این موضوع با مسایل فقهی، حقوقی، قانونی، از یک سو نیز پیوند آن با مسائل پزشکی، روان‌پزشکی، ارزشی و اخلاقی و حتی تاریخی و فلسفی و احیاناً اسطوره‌ای از روی دیگر از تغییر جنسیت موضوعی ساخته‌اند که بحث کامل و جامع درباره‌ی آن را دور از انتظار ساخته است. (محمد مهدی کریمی نیا، ۱۳۸۹: ۲۴)

ب- اهداف تحقیق

- ۱- بررسی رویکرد حقوق کیفری ایران نسبت به افرادی که تغییر جنسیت داده‌اند.
- ۲- بررسی اصلاح جنسیت و اصول حقوقی آن از دیدگاه فقه و حقوق ایران.
- ۳- بررسی سازکارهای مناسب در جهت حمایت کامل‌تر حقوق کیفری ایران از افرادی که تغییر جنسیت می‌دهند.
- ۴- بررسی حمایت‌های صورت گرفته در حقوق ایران از افرادی که تغییر جنسیت داده‌اند.

پ- سوالات تحقیق

- ۱- تغییر جنسیت شخص که شاهد بوده چه اثری بر شهادت از حیث زن یا مرد بودن دارد؟
- ۲- آیا تغییر جنسیت موجب تغییر نحوه اجرای مجازات است؟
- ۳- ازدواج اشخاص خنثی بدون تغییر جنسیت با هم معتبر است یا جرم است؟

ت- فرضیه های تحقیق

- ۱- تغییر جنسیت شخص شاهد اثری بر شهادت وی از حیث زن یا مرد بودن ندارد.
- ۲- تغییر جنسیت موجب تغییر نحوه اجرای مجازات است.
- ۳- ازدواج اشخاص خنثی بدون تعیین جنسیت با هم معتبر نیست و جرم است.

ج- ضرورت و اهمیت تحقیق

امروزه بررسی مسأله‌ی تغییر جنسیت، نه تنها از منظر پزشکی اهمیت دارد، بلکه به لحاظ مباحث فقهی و

۱- محمد مهدی کریمی نیا، ۱۳۸۹: ۲۴

حقوقی نیز حائز اهمیت است. البته مباحث مربوط به افراد «خنثی» یا «دو جنسی» یک پدیده نو راهبردی نوظهور محسوب نمی‌شود، زیرا از گذشته تا الان افرادی به عنوان خنثی یا بیمار جنسی در جامعه زندگی می‌کرده‌اند. براین اساس، در روایات دینی و فقه پیرامون وضعیت فقهی این افراد سخن گفته شده است.

آن موضوعی که تغییر جنسیت را حائز اهمیت کرده، پیشرفت تغییر جنسیت، تکنولوژی و توسعه دانش جراحی و امکان تغییر جنسیت است. امر تغییر جنسیت نه تنها در مورد افراد بیمار جنسی، مانند دوجنسی‌ها (هرمافرودیسیم) صورت می‌گیرد، بلکه تغییر جنسیت در مورد افراد سالم نیز قابل تحقیق است. در گذشته تغییر جنسیت و تبدیل پسر به دختر یا برعکس، یک امر غیرممکن تلقی می‌شد، اما در دهه‌های اخیر هزاران عمل تغییر جنسیت به وقوع پیوسته است.

یکی از دلایل اهمیت این بحث، سؤال‌های فراوانی است که همواره درباره تغییر جنسیت مطرح می‌شود. تقریباً تمام مراجع تقلید معاصر، در رساله جدید خویش، موسوم به «رساله استثناء آت» درباره تغییر جنسیت اظهار نظر کرده‌اند. این امر نشان می‌دهد که سؤال‌های فراوانی در این باره برای جامعه دینی ایران مطرح است.

اهمیت دیگر این مسئله این است که تغییر جنسیت، تقریباً در تمام کشورها مورد بحث و گفتگو است؛ به گونه‌ای که فقیهان و حقوق‌دانان اهل سنت و نیز کلیسای مسیحی در این باره اظهار نظر کرده‌اند. با توجه به اخباری که در دست است در کشورهای مختلف، عمل تغییر جنسیت صورت می‌پذیرد و براین اساس، پرسش‌های حقوقی، فقهی و اخلاقی فراوان در این باره برای جوامع بین‌المللی، اعم از اسلامی و غیر اسلامی مطرح است.

اهمیت دیگر این موضوع آن است که این عمل نه تنها در مورد بیماران جنسی، مانند افراد خنثی انجام می‌شود، بلکه در مورد افرادی که از نظر ظاهری، سالم اند نیز صورت می‌پذیرد. (محمد مهدی کریمی‌نیا،

۱۳۸۹: ۲۵)

افرادی به عنوان خنثای روانی یا تراجنسیتی شناخته می‌شوند که از نظر ظاهر، مرد یا زن هستند ولی از نظر روان و روح، به جنس مخالف تعلق دارند. این عده دچار «اختلال هویت جنسی» بوده و نمی‌دانند که آیا مرد هستند یا زن؟! به این گونه بیماران روانی، عنوان «روان‌دگرجنسی» اطلاق می‌شود؛ یعنی کسانی که از نظر

۱- محمد مهدی کریمی نیا، ۱۳۸۹: ۲۵

روانی، به جنس مخالف تعلق دارند.

گذشته از بعد پزشکی و روانشناختی این موضوع همان‌طور که اشاره شد از نظر فقهی و حقوقی از اهمیت فراوانی برخوردار است. با توجه به این که حقوق ایران برگرفته از فقه ماست در گام نخست بحث بر سر آن است که تغییر جنسیت از نظر فقه اسلامی در چه وضعیتی قرار دارد و فتوای مراجع تقلید ما در مورد آن چیست؟ این که با این مسأله یعنی تغییر جنسیت موافق هستند یا نه؟

در صورت موافق بودن و جواز تغییر جنسیت از نظر فقهی حال حقوق ایران از لحاظ کیفری و مدنی با این افراد چگونه برخورد می‌کند و چه قانونی برای آن‌ها وضع کرده، آیا قانونی که مختص به این افراد باشد در ماده‌های قانونی ما وجود دارد و آیا این افراد در چارچوب قانون احساس امنیت می‌کنند و قانون مدافع حقوق این افراد هست و این که قانون ما با جهان‌نگاهی که افراد جامعه به این افراد یعنی کسانی که تغییر جنسیت داده‌اند دارند به این افراد می‌نگرد. در صورتی که این افراد مرتکب جرم و جنایت و بزه شود همان مجازاتی که برای افراد عادی در جامعه در نظر گرفته شده برای آن‌ها اجرا می‌شود. تمامی این سؤال‌ها موضوع تغییر جنسیت را آن‌قدر از اهمیت برخوردار کرده که نه تنها در قوانین ایران بلکه در تمام دنیا نیاز دارد که بیشتر بررسی شود.

چ - پیشینه‌ی تحقیق

بررسی پیشینه‌ی بحث تغییر جنسیت، حداقل دارای دو بعد یا رویکرد است.

رویکرد پزشکی: منظور از آن این است که عمل جراحی تغییر جنسیت، برای اولین بار چه زمان و در کجا اتفاق افتاده است؟

رویکرد حقوقی و فقهی: منظور آن است که اولین مباحث حقوقی و فقهی مربوط به این مسأله، در چه زمانی و از سوی چه کسانی مطرح شده است.

۱- حسینی (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان «بررسی فقهی و حقوقی تغییر جنسیت انسان در نظام حقوقی ایران تأکیدی بر مشروعیت، ممنوعیت و مراجع شناسایی» با توجه به سکوت شارع مقدس و فقدان نص در قرآن کریم و روایات، درباره‌ی مشروعیت یا ممنوعیت تغییر جنسیت نظریات متفاوتی اظهار شده است که در مجموع می‌توان این آراء و اقوال را به سه دسته تقسیم کرد. مشروعیت مطلق تغییر جنسیت، مشروعیت مشروط و ممنوعیت مطلق تغییر جنسیت. در مشروعیت مطلق می‌توان از اطلاق فرمایش رهبر انقلاب مشروعیت مطلق این فعل را استنباط کرد. ایشان تغییر جنسیت را به طور مطلق مجاز دانسته‌اند.

۲- حسینی (۱۳۹۹) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی اثرات تغییر جنسیت در نظام حقوقی ایران تأکیدی بر عقد نکاح، اولاد (حضانت و ولایت) و ارث» در قراردادهایی که نوع جنسیت نقش اساسی دارد (مانند ازدواج) قرارداد از تاریخ تغییر جنسیت باطل می‌شود و بر حقوق مکتسب پیش از آن اثری نخواهد داشت.

۳- کریمی نیا (۱۳۸۵) در تحقیقی تحت عنوان «تغییر جنسیت از منظر فقهی و حقوقی» به این نتیجه رسید که در مورد ارث بردن فرزند از والدین اختلافی بین فقها وجود ندارد تقریباً تمام کسانی که مسأله تغییر جنسیت را مطرح ساخته‌اند ملاک را جنسیت فعلی در زمان موت مورث مدنظر قرار داده‌اند.

۴- خدایی و دائمی (۱۳۹۹) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی حقوقی تغییر جنسیت بعد از عقد نکاح» این پژوهش با روش توصیفی - تحلیلی به بررسی حقوقی تغییر جنسیت بعد از نکاح پرداخته است. بحث تغییر جنسیت از مباحثی است که اول در کشورهای دیگر جهان بوده بعد کم کم وارد ایران شده است که ابتدا برای عموم جامعه قبیح و نابجا قلمداد می‌شد ولی بعدها چه از لحاظ پزشکی و چه از لحاظ فقهی و حقوقی فقها و حقوق دانان با توجه به شرایط خاصی جایز داشتند. نتایج نشان داد که افراد سالم از نظر فقهی و حقوقی نمی‌توانند تغییر جنسیت دهند، اما افراد خنثی و مسموح می‌توانند عمل تغییر جنسیت را انجام دهند.

۵- محمدی (۱۳۹۸) «بررسی حقوقی جرم‌شناسی تغییر جنسیت در ایران و مصر» را مورد بررسی قرار دادند. تغییر جنسیت یکی از موضوعات مهمی است که موجب پیدایش مسائل جدید حقوقی شده است. یکی از این مسائل، مشروع یا نامشروع بودن خود عمل است. همچنین، اگر شخصی اقدام به تغییر جنسیت کند، لازم است بررسی شود که این موضوع چه اثری از لحاظ حقوقی بر او خواهد داشت. هدف تحقیق حاضر بررسی حقوقی جرم‌شناسی تغییر جنسیت در ایران و مصر بود.

روش تحقیق از هدف نظری از نظر ماهیت توصیفی تحلیلی است. روش گردآوری اطلاعات کتابخانه‌ای و ابزار موردنیاز فیش‌برداری از کتب، مقالات و ... است. روش تجزیه و تحلیل اطلاعات بررسی اسناد و منابع موجود در خصوص پژوهش حاضر و استفاده صحیح از آن است.

در خصوص تغییر جنسیت اختلافات نظراتی میان حقوق‌دانان و فقیهان ایران و مصر وجود دارد. برخی از فقیهان و حقوق‌دانان ادعان دارند که تغییر جنسیت شرعی نیست و دخالت در کار خداوند است. برخی دیگر اعتقاد دارند که اگر فرد دچار افسردگی و مشکلات روحی و روانی گردد، تغییر جنسیت مانعی ندارد و هیچ محدودیت قانونی در این زمینه وجود ندارد.

نتایج نشان داد که در حقوق ایران تغییر جنسیت در گروه‌های خاص جنسی با شرایطی پذیرفته شده است. بسیاری از فقها و حقوق‌دانان معاصر، تغییر جنسیت را مجاز می‌دانند اما آثار و پیامدهای حقوقی مسأله را به خصوص بر روابط زوجین به خوبی تبیین نکرده‌اند. در سیستم حقوقی کشور مصر که برگرفته از فتوهای علمای بزرگ مصر است این‌گونه بیان شده است که در صورتی متخصصان پزشکی مطمئن هستند که تنها راهی که بیمار می‌تواند سلامتی خود را به دست آورد، عمل جراحی تغییر جنسیت می‌تواند انجام شود و مانعی بر آن نیست.

ح- روش تحقیق

روش گردآوری اطلاعات از طریق مطالعات کتابخانه‌ای و استفاده از مقالات و کتب مرتبط با موضوع و فیش‌برداری می‌باشد. آنالیزها به صورت تحلیلی و کیفی بوده و در انتها با جمع‌بندی مطالب فیش‌برداری شده و جمع‌آوری شده اقدام به نگارش پایان‌نامه شد.